

Mladějovská, Aneta

Několik písní Jana Augusty v novém kontextu

Bohemica litteraria. 2015, vol. 18, iss. 1, pp. 13-39

ISSN 1213-2144 (print); ISSN 2336-4394 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134966>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Několik písní Jana Augusty v novém kontextu

Aneta Mladějovská

KLÍČOVÁ SLOVA:

Hymnografie 16. století, kancionál, Jednota bratrská, utrakvisté, jednota habrovanských, Jan Blahoslav, Jan Augusta, rejstříky skladatelů písní, autorství.

KEY WORDS:

Hymnography of the 16th century, hymnbook, the Unity of the Brethren, the Utraquist, the Habrovany community, Jan Blahoslav, Jan Augusta, indexes of composers of protestant songs, authorship.

ABSTRACT:

Several songs by Jan Augusta in a new context

Hymnography of the 16th century, hymnbook, the Unity of the Brethren, the Utraquist, the Habrovany community, Jan Blahoslav, Jan Augusta, indexes of composers of protestant songs, authorship.

Jan Augusta is one of the most prolific song composers of the early modern times. The list of his songs that were allowed to be printed in the hymn-book of Unity of Brethren is to be found in Jan Blahoslav's index of song authors. Many of Jan Augusta's songs can also be found in the only preserved handwritten hymn-book called Brother Jan Augusta's Songs that was prepared by him in prison. However, there are five songs in the index whose authorship is uncertain. Our intention was to verify their authorship using the handwritten hymn-book that has never been used by any researchers. The results reveal that the above-mentioned hymn-book from 1598 can be regarded as a relatively reliable source. By contrast, we recommend analyzing the data from Urban's index critically. The study tries to present the differences of songs if authorship were ascribed to the person who edited the text as it was common during those times. Such approach is based on work with the specific song material as well as on comparing the songs from Habrovany and Utraquist hymn-books. The various text alterations show that the Brethren terminology and doctrine principles

were used there. We found that in one case there are two different songs in hymn-books but their differences have never been examined by researchers. Other songs have undergone a variety of different modifications ranging from marginal ones to several texts edited more times in various editions. Jan Augusta as the editor could be hypothetically, in some cases, the person who made the text editing. According to current standards, however, Augusta cannot be considered as the author.

Úvod

Pro určení autorství skladatelů písní a provenience původu písní má pro raně novověké období jednu z nejdůležitějších rolí *Blahoslavův rejstřík autorů písní*, se kterým pracují všichni badatelé zabývající se hymnografickou tvorbou. Byť se objevují v posledních letech zmínky, že je třeba informace z rejstříku přijímat s jistou mírou kritičnosti (např. HANZELKOVÁ 2011: 105), přesto je považován za relativně spolehlivý zdroj zejména při určení okruhu skladatelů z Blahoslavovy doby. Kromě práce s Blahoslavovým rejstříkem, který zpřístupnil muzikolog J. Kouba (KOUBA 1962), bývá při srovnávání několika textových pramenů pocházejících z různého konfesijního prostředí používána metoda excerpce pramenů, přičemž získané poznatky jsou standardně ověřovány v databázích *Hymnorum Thesaurus Bohemicus* (např. HANZELKOVÁ 2011, ŠKARPOVÁ 2006 aj.) a *Melodiarium Hymnologicum Bohemiae* (HANZELKOVÁ 2011 aj.). Stejným způsobem jsme postupovali i my, když jsme se **pokoušeli o sondu do historie několika písní, které jsou Blahoslavovým rejstříkem (event. rejstříky pozdějšími) připisovány Janu Augustovi a které se kromě Rohova kancionálu objevují i v řadě kancionálů starších, nebratrských**. Zaujalo nás, že v odborných pracích (HANZELKOVÁ 2011, SMÉKALOVÁ 2007, ŠKARPOVÁ 2006) jsou na základě rejstříků a výše uvedených databází písně tradičně přisuzovány Augustovi, i když jejich lokace v pramenech vydaných před *Rohovým kancionálem* signalizuje, že Augustovo skutečné autorství je nepravděpodobné. Napovídát to mohou i další skutečnosti – konfesijní příslušnost vydavatelů kancionálů nebo reálie Augustova života¹. Vycházíme z předpokladu, že si to uvědomují i autoři sami, rutinní badatelský postup, časová náročnost při zpracovávání velkého množství písňového materiálu a okrajovost tohoto problému

1) Augusta vyšel z utrakvistického prostředí, byl ale nespokojený s tamními poměry a duchovním stavem a v roce 1524 se mu dostalo rady, aby vstoupil do Jednoty. Zde je Augusta, po několika letech v boleslavském semináři, kde si prohluboval vzdělání, vysvěcen v roce 1529 na jáhna, o tři roky později už se stává biskupem.

týkajícího se malého množství písní jim však zabraňují v reflexi této skutečnosti. Mnohdy pak dochází k mechanickému nakládání s údaji z písňových rejstříků a zautomatizované postupy generují pouze přehledové soupisy uvádějící počty písní dané konfese v jednotlivých kancionálech a seznam autorů v nich zastoupených, postrádají však hlubší a logické zamyšlení nad smysluplností tohoto konání a věrohodností předkládaných údajů. Nechceme ale kritizovat standardní postupy a sami jsme si dobře vědomi toho, jaká úskalí práce s takovým množstvím písňového materiálu přináší. Bereme si za motto této studie Koubův výrok: „Z těchto všech důvodů bude vždy Rejstřík platit za základní a nejvěrohodnější pramen zpráv o autorech bratrských písní; tím ovšem není řečeno, že další výzkum by nemohl jeho údaje někde zpřesnit nebo opravit“ (KOUBA 1962: 21). **Naším záměrem je zpřesnění údajů v případě několika Augustových písní a otázky, které jsou východiskem našeho zkoumání, souvisí s pojetím autorství písní v raně novověkém období a zejména v prostředí Jednoty bratrské. Pro účely této studie pracujeme metodou komparativního srovnání písňových textů z několika kancionálů bratrské, utrakvistické a habrovanské proveniencie (viz dále). Základním kamenem, na němž stavíme i v rámci tohoto příspěvku, je naše předchozí bádání, které vychází z analýzy většího okruhu Augustových písní nejen z kancionálů tištěných, ale i z kancionálu rukopisného.** Presentace výsledků naší práce kromě jiného nastiňuje, jakých zjištění lze dosáhnout s využitím rukopisného kancionálu jakožto pramene, který byl dosud badatelsky na okraji zájmu.

Pojetí autorství v raně novověkém období

Obecně známou skutečnost představuje fakt, že autorstvím v dobovém pojetí rozumíme i přejímání a úpravy starších děl, námětů, motivů atp. (viz např. i KOUBA 1962: 13–14), zároveň začíná v 16. století pojem autorství nabývat jiného rázu. Kouba upozorňuje na to, že „Blahoslav v některých případech písně ‚originální‘ a přepracované výslovně rozlišuje (např. u vlastních výtvorů), ale také můžeme najít jiné autory, u nichž je jako originál označena píseň zřejmě už upravená [...] a práce s Rejstříkem musí vždy s takovou eventualitou počítat“ (KOUBA 1962: 14). Pojem autora–skladatele pak v Blahoslavově pojmosloví může znamenat nejen autora podle dnešního slova smyslu, ale i upravovatele,

který zpracoval starší výtvar (KOUBA 1962: 13–14). O úpravách písní svědčí i mnohé polemiky mezi jednotlivými církvemi úzce související s některými z věroučných článků (např. s pojednáním o eucharistii), jejichž výklad mohou některé písně podávat. Uvést můžeme např. polemiku mezi habrovanskými a Jednotou bratrskou (viz HANZELKOVÁ 2011: 140) nebo mnohokrát citovaný případ polemiky mezi Jednotou a jezuitou Václavem Šturmem. V neposlední řadě spory ohledně autorství duchovních písní zmiňuje i sám Blahoslav (KOUBA 1962: 16). Také reakce Jana Augusty nespokojeného s edičními zásahy do jeho textů dokládá proměnu dobového vnímání autorství.

Rozhodli jsme se tedy pomocí komparativní metody zjistit, jakou podobu mají Augustovi prisuzované texty zařazené ve vybraných tištěných kancionálech utrakvistické a habrovanské provenience. Nakolik se tyto písně v kancionálech nebratrských liší od textů zařazených do bratrských kancionálů? Je jejich prisouzení Janu Augustovi známkou dobového pojetí, kdy je za autora považován i upravovatel písňové předlohy? Nebo se jedná o chyby v rejstřících, omyly tradice, či chyby jiného typu? Vycházeli jsme při své činnosti z předpokladu, že výše zmiňovaní badatelé pracovali vzhledem k charakteru svých studií a prací pouze s incipity a údaji z rejstříku a databází, ale nezabývali se konkrétními texty. Naším cílem bylo s pomocí pevně vymezeného textového materiálu a jeho vzájemné komparace verifikovat Augustovo autorství, či přehodnotit dosud přejímaná tvrzení o něm. **V neposlední řadě se při tomto postupu stala znovu aktuální Koubou vyslovovaná otázka týkající se spolehlivosti údajů uvedených v rejstříku Jana Blahoslava a rejstřících postblahoslavovských.** Jsou to totiž právě postblahoslavovské rejstříky, v nichž se připisují Augustovi některé písně ze starších, nebratrských kancionálů. Proto do této studie zahrnujeme i práci s rukopisným kancionálem *Písně bratra Jana Augusty, kteréž dělal ve vězení*. Ten je zatím nepříliš prozkoumaným pramenem, který ale v mnohém některé údaje z rejstříků upřesňuje. Rukopisný kancionál je jediným z dochovaných rukopisných kancionálů z řad tvůrců Jednoty bratrské. Vznikal v době, kdy byl Augusta spolu se svým pobočníkem Jakubem Bílkem vězněn na Křivoklátě. Skládá se ze dvou paralelně vznikajících oddílů, oba dva byly zapsány v roce 1562, a obsahuje přes dvě stě písní.²

2) Zápis byl sice proveden až po imprimování *Šamotulského kancionálu*, ale na základě provedené komparace rukopisného kancionálu s tištěnými předpokládáme, že pretexty, které měli editoři sestavující tištěný kancionál k dispozici, se nelišily od varianty zafixované v rukopisném kancionálu. Víme také, že Augusta posílal z vězení písně ještě před jeho imprimováním (BEDNÁŘ 1942: 115), podle Blahoslavových zápisů měli bratři k dispozici určitou

Kromě bratrských kancionálů³ jsme sledovali výskyt a textovou podobu Augustových písní v utrakvistických a habrovanských kancionálech vydaných před *Rohovým kancionálem*⁴ a po něm (horní hranicí nám byl rok 1564, tj. rok vydání *Ivančického kancionálu*). Konkrétně se jedná o utrakvistické kancionály Václava Miřinského (*Kněze Václava Miřinského Písň staré gruntovní a velmi utěšené* z roku 1522 a *Písň staré gruntovní a velmi utěšené* z roku 1531), *Kancionál český* Jana Günthera (1559) a dále kancionály imprimované v lilečské tiskárně Kašpara Aorga (*Písničky křesťanské* z roku 1530 a tzv. *Kancionál habrovanský* 1530–1536) náležející snad okruhu náboženské skupiny Jednoty habrovanských.

Vztahy mezi dobovým písňovým repertoárem bratrským, utrakvistickým a habrovanským

V případě raně novověké písňové produkce se předpokládá, že její základ tvoří z velké části právě utrakvistické a bratrské kancionály. Určitá část písňového fondu je v podstatě nadkonfesijní, se stejným písňovým okruhem se tak setkáváme v kancionálech jiných církví či náboženských skupin, kam písně s případnými editorskými zásahy přechází bez ohledu na jednotlivá učení.

Jan Augusta patří mezi jedny z nejpłodnějších písňových skladatelů raně novověkého období, jeho repertoár čítá přes 250 písní známých zejména z tištěných kancionálů Jednoty bratrské (počínaje nepřehlédnutelným zastoupením v *Rohově kancionálu*, odkud byla dále jeho tvorba přejímána do kancionálu *Šamotulského* a *Ivančického*, přičemž redaktoři k stávajícímu repertoáru přidávali písně nové⁵), v rukopisném kancionálu *Písň bratra Jana Augusty, kteréž dělal ve vězení*, jich nalezneme cca dvě stě. Když si uvědomíme, že řada z nich se v tištěných kancionálech nenalézá a že existoval ještě jeden rukopisný kancionál, který se do dnešních dní bohužel nedochoval, musíme doznat, že se jedná o úctyhodnou produkci.

O vztahu *Rohova kancionálu* ke kancionálům starším pojednává Kouba (KOUBA 1988; na jeho východiska navazují další badatelé), který předpokládá, že

sumu Augustových písní, z nichž vybírali do připravovaných tištěných kancionálů (HOSTINSKÝ 1896: XX, KOUBA 1962: 71).

3) Tzv. *Rohův kancionál* 1541, tzv. *Šamotulský kancionál* 1561, tzv. *Ivančický kancionál* 1564.

4) *Kancionál Písničky* z roku 1501 neobsahuje žádnou z námi sledovaných písní.

5) *Rohův kancionál* jich obsahuje 49, *Šamotulský* kolem 160, jeho repertoár byl s vynechávkou sedmi písní přejat do kancionálu *Ivančického*.

v sobě obsahuje část repertoáru nedochovaných bratrských kancionálů z let 1505 a 1519, z nichž – spolu s *Písničkami* z roku 1501 – mohly čerpat utrakvistické a habrovanské kancionály. Písně, které se nachází v *Rohově kancionálu* a zároveň i v kancionálech staršího data, habrovanských či utrakvistických, můžeme považovat s největší pravděpodobností za písně bratrské provenience pocházející z nedochovaných bratrských kancionálů (KOUBA 1988).

Co se týká vztahu mezi utrakvistickou a bratrskou produkcí, Kouba tvrdí, že „souvislost počátků zpěvu Jednoty se zpěvníky podobojích je věcí všeobecně známou. Proto se pod některými písněmi, jež Blahoslav uvádí jako původní výtvořiny bratrské, budou jistě skrývat i pouhá přepracování produktů kruhů utrakvistických; na druhé straně je však zase pravda, že z hlediska dobového pojmání autorské otázky je Blahoslav často oprávněn i takoveto výtvořiny počítat mezi písně bratrské“ (KOUBA 1962: 16). I přes určité rozpory a nesouhlas s bratrským učením utrakvistická církev přejímá písně z bratrského písňového fondu: „[...]nejen ryze užitečně, ale také teologicky byly mnohé bratrské písně utrakvistům blízké“ (BAŤOVÁ 2011a: 83).

Baťová při srovnání utrakvistického a bratrského repertoáru a řazení písní dochází k závěru, že: „mnohé z budoucí bratrské struktury řazení písní skutečně krystalizovalo již ve starších utrakvistických pramenech[...]“, či spíše: „je zřejmé, že se bratrské zpěvníky v zásadě držely tradičního řazení“ (BAŤOVÁ 2011b: 137) s tím, že bratrské tisky rozvíjely zejména svoji specifickou nauku o věcech služebných (BAŤOVÁ 2011a: 94), systematicky tak propracovávaly „pouze některé typicky bratrské akcenty“ (BAŤOVÁ 2011a: 143). Baťová také klade stěžejní otázky o rozpoznatelnosti příznakových znaků konfesijní příslušnosti kancionálových pramenů. Zajímavé je textové srovnání utrakvistických a bratrských pramenů, které uskutečnila a z něhož vyplývá, že textové změny, k nimž docházelo, „nelze přičítat přenosu mezi konfesemi“ (BAŤOVÁ 2011a: 146). Podle autorky se v řadě témat věroučná stanoviska neodlišují tak výrazně, aby je bylo možno považovat za jasný ukazatel konfesijní příslušnosti pramene (BAŤOVÁ 2011b: 139), výjimkou je dle ní určitý okruh písní (např. eucharistické písně). I přes její zajímavé a precizní závěry se domníváme, že určité drobné konfesijní textové změny a nuance jsou (jak bude dále v textu ukázáno) v písních rozpoznatelné – byť je můžeme interpretovat zejména vzhledem k zařazení do konkrétního kancionálu, v němž se daná píseň nachází.

Hledání konfesijní příslušnosti písně může být někdy velice ošidnou záležitostí, jak autorka ukazuje na příkladu písně spojované s autorstvím Matěje Kunvaldského, která se poprvé vyskytuje v *Kolínském kancionálu*. Pro potřeby

Rohova kancionálu je sice upravena v souladu s dobovými teologickými důrazy a s luterskou orientací, Baťová ale obezřetně podotýká, že bez ohledu na provedené změny se „podoba textu v Kolínském kancionálu nemusí vymykat dobové bratrské praxi“ (BAŤOVÁ 2011a: 136). To, že komparace textů celých písní může přinést nové a zajímavé výsledky, potvrzuje na příkladu písně Ó světlo, trojice svatá, kterou údaje z Blahoslavova rejstříku přisuzují Lukáši Pražskému. Podle závěrů Baťové se autorství v tomto případě týká pouze pozdější úpravy a srovnání ukazuje, že v bratrských edicích jde o nový text utvořený zcela samostatně (BAŤOVÁ 2011a: 137).

Poněkud stranou zájmu stál v Jednotě repertoár habrovanských, z něhož pravděpodobně nebyly kvůli problematické konfesijní vyhraněnosti a sporům písňové texty přejímány (HANZELKOVÁ 2011: 105⁶). Habrovanští však z bratrského repertoáru písně přejímali, Marie Hanzelková ve své dizertační práci zmiňuje okruh 75 písní, uvádí ale také, že je nutné vzít v potaz, že repertoár bratrských kancionálů známe jen kuse vzhledem ke dvěma ztraceným bratrským kancionálům z let 1505 a 1519 (HANZELKOVÁ 2011: 105).⁷

Podle ní habrovanské kancionály čerpaly z bratrského kancionálu *Písniček* 1501 a také z kancionálu *Rohova* (s tím, že zprostředkovává repertoár nedochovaných bratrských kancionálů z let 1505 a 1519). Čtyři dochované zpěvníky z lilečské tiskárny mají v nemalé míře shodný repertoár s bratrskými prameny. První kancionál *Písniček křesťanských* obsahuje cca 60 % repertoáru, který nalezneme v bratrských kancionálech (KOUBA 1988: 41), podle databáze Hanzelkové je asi 56 % (tj. 81 písní) repertoáru shodných s repertoárem kancionálů Jednoty bratrské (HANZELKOVÁ 2011: 90), kromě Lukáše Pražského zde můžeme určit i písně Matěje Kunvaldského nebo píseň Jana Augusty Komuž milo spasení času nynějšího. Kancionál *Písniček pobožných* z roku 1534 obsahově čerpá z předchozího vydání, podíl bratrské hymnografické produkce je i zde vysoký – 81 písní, tj. skoro polovina produkce (HANZELKOVÁ 2011: 95, KOUBA 1988: 43–46). Kancionál *Písničky k náboženství křesťanskému náležité* z roku 1535 jsou snad dodatkem předchozího zpěvníku, rozšiřujícím repertoár o písně v habrovanských kancionálech dříve neotištěných a zahrnujícím nově i další písně

6) Hanzelková uvádí, že „specifické postavení habrovanských však vedlo k tomu, že na rozdíl od hymnografie husitské či bratrské bylo jen minimum písní přijato do pozdějšího hymnografického kánonu“ (HANZELKOVÁ 2012: 38).

7) Co se týče Augustova repertoáru, zmiňuje se ve své práci, že v habrovanských kancionálech nalezneme tři písně Jana Augusty (HANZELKOVÁ 2011: 110), jmenovitě ale uvádí dvě: Komuž milo spasení času nynějšího (HANZELKOVÁ 2011: 91) zařazenou do kancionálu *Písničky křesťanské* z roku 1530 a píseň dříve v habrovanských kancionálech neotištěnou Ó Bože milostivý, Otče náš dobrotivý, která se nachází v kancionálu *Písničky k náboženství křesťanskému náležité* z roku 1535 (HANZELKOVÁ 2011: 98).

bratrských hymnografů, které se dosud ve starších vydáních habrovanských kancionálů neobjevovaly. Mj. zde nalezneme také píseň Ó Bože milostivý, Otče náš dobrotivý přisuzovanou Janu Augustovi (HANZELKOVÁ 2011: 98). A konečně neúplně dochovaný čtvrtý kancionál, tzv. *Habrovanský kancionál*, přebírá z vydání předchozího přírůstky z vydání z roku 1535 (HANZELKOVÁ 2011: 100). Z nově zařazených 40 písní, které nenalezneme v žádném z předchozích habrovanských kancionálů, je v tomto vydání 9 písní, které se nachází v bratrských zpěvnících.

Z Augustova repertoáru tedy nalezneme v utrakvistických a habrovanských pramenech pět písní a to: Ó Bože milostivý, Otče náš dobrotivý⁸ (in *Písničky k náboženství křesťanskému náležité*, 1535), Komuž milo spasení času nynějšího (*Písničky křesťanské*, 1530; *Písně staré gruntovní a velmi utěšené*, 1531), Hlasy svými veselými (in *Písně staré gruntovní a velmi utěšené*, 1531), Vzkříšení Spasitele svého (in *Kněze Václava Miřinského Písně staré gruntovní a velmi utěšené*, 1522; tzv. *Kancionál habrovanský 1530–1536; Písničky křesťanské*, 1530; *Písně staré gruntovní a velmi utěšené*, 1531⁹), Věrná duše radostně máš krále přijíti (in *Písničky křesťanské*, 1530).

Specifické případy písní

Jako příklad toho, že nám při identifikaci odlišných textových variant nemusí pomoci ani údaje z internetových databází¹⁰ a že je třeba vycházet z konkrétních textových pramenů, může sloužit Augustovi přisuzovaná píseň Komuž milo spasení, časové sú nyní (viz následující ukázka). V bratrských kancionálech je dochována poprvé ve vydání z roku 1541 pod názvem Komuž milo spasení času nynějšího, jak však upozorňuje Kouba (KOUBA 1988: 71), nalézá se i v Augustově spisu *Knížky o spasení* z roku 1535. Jedná se tedy o vůbec první Augustovu hodnověrně doloženou píseň, byť je lokalizována mimo kancionálové tisky Jednoty. Píseň se ale objevuje i v utrakvistických a habrovanských kancionálech pod takřka totožným incipitem Komuž milo spasení časové sú nyní a v některých odborných pracích, které se těmito kancionály zabývají, tudíž figuruje pod

8) Podle databáze *Hymnorum Thesaurus Bohemicus* se má nacházet v *Habrovanském kancionálu* (K03725) píseň s incipitem Ó Bože milostivý, Otče náš dobrotivý, v tištěném exempláři se nám ji však nepodařilo dohledat.

9) Nepodařilo se nám dohledat.

10) Základní uvedené údaje, jako je strofické schéma a počet slok, které mohou sloužit leckdy jako identifikátor, také svádí k záměně: 7a 6b 7a 6b, 33 slok.

Augustovým jménem (SMÉKALOVÁ 2009: 47 píseň datuje do *Miřínského kancionálu* z roku 1531, Hanzelková ji nachází v lilečském kancionálu *Písniček křesťanských* z roku 1530; HANZELKOVÁ 2011: 91).

Z komparace (viz dále) je však zřejmé, že se jedná o dvě písně – jedna je bratrské proveniencie (to, že poněkud nestandardně figuruje v nekancionálovém autorském spisu, můžeme snad považovat za zřejmou deklaraci Augustova autorství) a druhá, otiskovaná v nebratrských kancionálech, bude pravděpodobně proveniencie utrakvistické. Píseň otiskovaná v utrakvistických a habrovanských kancionálech je identická, a to i přesto, že tomu neodpovídají na první pohled ani údaje z databáze *Hymnorum Thesaurus Bohemicus*. U vydání z roku 1530 je uvedeno 31 slok, strofické schéma 7x 6a 7y 6a (oproti údajům vztahujícím se ke kancionálu z roku 1531 je v tomto případě refrén započítáván jako samostatná sloka), u vydání z roku 1531 je uvedeno 15 slok a strofické schéma 7a 6a 7b 6b R 7c 6d 7e 6d. Ve vydání utrakvistického *Kancionálu českého* Jana Günthera z roku 1559 je opět počet slok 31 a strofické schéma 7a 6b 7c 6b. Píseň bratrské proveniencie tedy nacházíme v *Rohově kancionálu*, odkud ji přejímá kancionál *Šamotulský*. Píseň nebratrské proveniencie nalézáme v kancionálech habrovanských i utrakvistických (z let 1530, 1531, 1559). Pro srovnání uvádíme ukázkou několika prvních slok z obou písní ze všech zmiňovaných pramenů.

Komuž milo spasení
časové su nyní,
ktož jeho chce hledati,
můž se ho doptati:
Dokudž by čas neminul
kterýž se nevrátí,
ježž Bůh z milosti dává,
běda, ktož jej ztratí.
Člověku nedbalému
jest zítra jako dnes,
nechce se pracovati,
ač zná, že v mnohém klesl.
Dobru mysl sobě dává
a v(ž)dy dál odkládá,
za tělesnú rozkoši
k dobrému chuti nemá.

Komuž milo spasení,
časové su nyní,
kdožť jeho chce hledati,
můžť jse ho doptati.
R: Dokudž by čas neminul,
kterýž se nenavrátí,
ježž Bůh z milosti dává,
bída, ktož jej ztratí.
Člověku netbalému
jest zítra jako dnes.
Nechce se pracovati,
ač má, že v hříších jest.
R: Dobru mysl sobě dává.
Vždy dále vodkládá,
pro tělesné rozkoše
k dobrému chuti nemá.

Tělo svých věcí hledá,
zemských jako svině,
obrátic svůj čich k zemi
v ní se vždycky ryje.
Nerada hlavy zdvívá,
neb z země pastvu má,
tak tělo z země vzaté,
zemských věcí hledá.
(*Písničky křesťanské* 1530: JXII)

Komuž milo spasení,
časové sou nyní,
kdož jeho chce hledati,
můžt se ho doptati.
Dokudž by čas neminul,
kterýž se nenavrátí,
jež Bůh z milosti dává,
běda, kdož jej ztratí.
Člověku nedbalému,
jest zítra jako dnes,
nechce včas pracovati,
ač zná, že v hříších jest.
Dobrou mysl sobě dává,
vždy dále odkládá,
pro tělesné rozkoši,
nedbá na svou duši.
Tělo svých věcí hledá,
zemských jako svině,
obrátic svůj čich k zemi,
v ní se vždycky ryje.
Nerada hlavy zdvívá,
neb z země pastvu má,
tak tělo z země vzaté,
zemských věcí hledá.
(*Kancionál český* 1559: CCCXCVII)

Tělo svých věcí hledá,
zemských jako svině.
Obrátic svůj čich k zemi,
v ní se vždycky ryje.
R: Nerada hlavy zdvívá,
neb z země pastvu má.
Tak to tělo z země vzaté,
zemských věcí hledá.
(*Písně staré gruntovní a velmi utěšené*
1531: K XX)

Komuž milo spasení,
času nynějšího,
z Božího smilování,
můžt dojiti jeho.
Neboť ukracuje dnův
Bůh z dobrotivosti,
v nichž bylo mnoho bludův
a hrozných temností.

V nichžto žádný nevěděl,
má-li milost Boží,
čili by v hněvu bydlel,
v němž se žalost množí.

Co nadto může býti
zamúcenějšího,
než neznati milosti
k sobě Pána svého.
(*Rohův kancionál* 1541: M 40)

Písně s věroučně a esteticky motivovanými proměnami

Co se týká ostatních uvedených písní, je píseň s incipitem Ó Bože milostivý, Otče náš dobrotivý jediná, u níž se všechny rejstříky shodují bez rozdílu v Augustově autorství. Jakožto Augustův výtvor ji uvádí např. také práce Hanzelkové (HANZELKOVÁ 2011: 98), která jako první habrovanský pramen, kde byla píseň otištěna, udává kancionál z roku 1535. Naopak písňový katalog Marie Škarpové uvádí jako nejstarší pramen písně Ó Bože milostivý, Otče náš dobrotivý, lásku k nám ukazuješ (Škarpová uvádí delší podobu incipitu) *Rohův kancionál* (ŠKARPOVÁ 2006: nestránkováno; píseň s pořadovým číslem 435), je tomu proto, že její katalog kancionál *Písničky k náboženství křesťanskému náležitě* nezařadil mezi zpracované prameny. Pokud srovnáme textové znění z tohoto habrovanského kancionálu se zněním v *Rohově kancionálu*, zjistíme, že tato píseň, která rozsahově není nijak dlouhá (má pouhých pět slok), se liší v rámci těchto vydání pouze úpravou posledního verše. Můžeme tedy vzhledem k údajům z Blahoslava rejstříku předpokládat, že Augusta mohl být jejím upravovatelem v rámci edičních příprav *Rohova kancionálu*, může se ale také jednat o Blahoslavův omyl. Píseň se nevyskytuje v žádném starším tištěném prameni – vzhledem k reáliím známým z Augusta života a s ohledem na skutečnost, že přichází do kontaktu s Jednotou teprve ve 20. letech 16. století (SMOLÍK 1984: 18), nepovažujeme za pravděpodobné, že by píseň jakožto Augustův výtvor byla součástí nedochovaných bratrských kancionálů. V úvahu musíme vzít také možnost, že se může jednat o píseň do té doby tradovanou ústně.

Dajž hodně přijímati,
bez hříchu požívati,
bychom tě ve všem ctíli,
tobě vždycky sloužili.

(Písničky k náboženství křesťanskému náležitě 1535: A X)

Dejž hodně přijímati,
bez hříchův požívati,
bychom tě ve všem ctíli,
jméno tvé velebili.

Amen.
(Rohův kancionál 1541: P VI)

Z textového hlediska nastává zajímavější situace v případě ostatních písní (tj. Hlasy svými veselými nyní zpívejme, Vzkříšení Spasitele svého chval každý člověk myslí veselou a Věrná duše radostně máš Krále přijíti), které jsou v odborné literatuře přisuzovány tradičně Augustovi¹¹. Ani jedna z těchto písní není

11) Např. práce Směkalové ignoruje údaje z pozdějších rejstříků – z glosovaného bratrského kancionálu z roku 1598

zapsána jako Augustova v rejstříku Jana Blahoslava, pod jeho jménem ji nalezneme až v pozdějších pramenech, které také zpřístupnil Jan Kouba. Ten údaje z Blahoslavova rejstříku srovnal s rejstříkem Šebery Pražmy z Bílkova, který je vlastnoručním opisem první redakce Blahoslavova rejstříku. Dále s glosami vepsanými do bratrského kancionálu z roku 1576, náležejícímu Janu Krčmovi z Koněpas, s takzvaným rejstříkem Krčmovým¹². V neposlední řadě provedl porovnání i s glosovaným bratrským zpěvníkem z roku 1598¹³ a s Klejchovým rejstříkem, u něhož známe pouze přetisk Jiřího Urbana z roku 1765 (originál se nedochoval)¹⁴. První výše zmiňovanou píseň rejstřík Blahoslavův i tzv. rejstřík Krčmův z roku 1576 připisují bratru Lukášovi, za Augustovu ji označuje až glosovaný bratrský zpěvník z roku 1598, přičemž stejný údaj nalezneme také v rejstříku Klejchově. Další dvě písně jsou za Augustovy označeny až v přetisku Klejchova rejstříku Jiřího Urbana z roku 1765, starší rejstříky autora neznají.

Včetně těchto tří písní označují údaje z pozdějších rejstříků a kancionálů Augustu jako potenciálního autora celkem třinácti písní, a to: Slyšmež Krista ve Čtení (1598, Urb), Mládenec blahoslavený (1598), Slyš jak ten muž blažený (1598, Urb), Jáť vstupuji (dí Pán) v nebe k Otci svému (1598, Urb), Věrná duše radostně máš Krále přijít (Urb), Vzkříšení Spasitele svého chval každý člověk myslí veselou (Urb), Zpívejmež všickni vesele, chválic Krista Spasitele (Krčma), Radujtež se v Pánu znovu zrození (1598, Urb), Kristus kněz chtě své oběti učastny věrné činiti (1598, Urb), Snažůjmež se v tomto světě (1598), Ó nejmilostivější Otče náš ty vždy ustavičnou péči máš (1598, Urb), Hospodine, kterýž všecko znáš, ty zpytuješ každého z nás (1598, Urb). Kromě toho si Jan Blahoslav nebyl jeho autorstvím jistý u dvou písní: Národe český chvaliž Boha (za autora označen Jan Augusta nebo Martin Michalec) a písně Ó Otče náš, jenž si v nebesích, budiž veleben (za autora označen Jan Augusta nebo Jan Rokyta). Devět z těchto třinácti písní nalézáme pouze v bratrských zpěvnících, z toho tři jsou přejaty z *Rohova kancionálu* do kancionálů novějších, šest z nich je poprvé otištěno až v *Šamotulském kancionálu*.

Při uvažování nad věrohodností pozdějších rejstříků nám může zajímavým způsobem posloužit rukopisný kancionál *Písně bratra Jana Augusty, kteréž dělal ve vězení*. Ten je zatím poněkud opomíjeným pramenem v rámci výzkumu bra-

a z Urbanova rejstříku, které píseň přisuzují Augustovi, jako autora písně uvádí – pravděpodobně podle rejstříků starších – bratra Lukáše (SMĚKALOVÁ 2007: 48, 62).

12) Užíváme zkratku Krčma.

13) Užíváme zkratku 1598.

14) Užíváme zkratku Urb.

trské hymnografie, přestože jeho repertoár vnáší nové světlo do řešení otázky autorství Jana Augusty v případě některých písní.

Kouba při hodnocení spolehlivosti pozdějších rejstříků uvedl, že se do „pozdějších rejstříků dostávaly častěji chyby a nepřesnosti než výsledky nových výzkumů“ (KOUBA 1962: 30), glosy z kancionálu z roku 1598, které přináší zcela nové zprávy (jež ale nenavazují přímo na Krčmův a Blahoslavův rejstřík, ale vychází pravděpodobně z nám neznámých soupisů), označuje za údaje, u nichž bude nutno kritického prověření: „protože mezi nimi je nepochybně i mnoho mylných domněnek pozdější tradice [...] přesto však budou i podstatným rozšířením předchozích znalostí“ (KOUBA 1962: 31). Rejstřík Klejchův není vzhledem k okolnostem vydání (podrobněji viz KOUBA 1962: 32–33) pravděpodobně věrnou podobou původního Klejchova spisu, Klejchův tisk se v originále nedochoval a Urbanovo vydání bylo pořízeno z nepřesného soukromého opisu a opraveno pozdějším redaktorem (viz KOUBA 1962: 33). Klejch navíc ke své práci neměl ani k dispozici Blahoslavův rejstřík jakožto přímou předlohu. Jeho označení Augusty za autora písní Věrná duše radostně máš Krále přijíti a Vzkříšení Spasitele svého je tak vzhledem k předchozí tradici spíše omylem a nepřesností: „Je tedy vidět, že skutečný pramenný přínos Klejchova spisku je ve srovnání s rejstříky předchozími poměrně velmi nepatrný“ (KOUBA 1962: 36).

Při srovnání písní, které se nachází v rukopisu, s údaji z rejstříků, zjistíme, že alespoň v případě určení Augusty jako autora to vypadá, že bychom glosovaný bratrský zpěvník z roku 1598, ve srovnání s přetištěným rejstříkem Urbanovým¹⁵, mohli považovat za relativně věrohodný pramen – pět z deseti písní, které tento kancionál označuje za Augustovy výtvořky, se totiž skutečně nachází v rukopisném kancionálu, který pro Augustovo autorství mluví více než jasně: Slyšmež Krista ve Čtení, Mládenec blahoslavený, Slyš jak ten muž blažený, Jáť vstupuji (dí Pán) v nebe k Otci svému, Ó nejmilostivější Otče náš ty vždy ustavičnou péči.

To je vcelku uspokojující číslo, uvědomíme-li si, že Augustovy rukopisné kancionály existovaly původně pravděpodobně dva (viz např. BAŤOVÁ 2013: 203). Kromě jiného také v rukopisném kancionálu nalezneme píseň Ó Otče náš, jenž si v nebesích, budiž veleben, v jejímž případě si Blahoslav autorstvím nebyl jistý. I to je zajímavým dokladem svědčícím o sisyfovském údělu Blahoslavovy práce, kterou si při zpracování rejstříku vytyčil. Při takovém množství údajů a písní nebylo pro jednoho člověka možné dovést rozsáhlý soubor informací k dokonalosti.

15) Podle Koubových závěrů nebyl glosovaný kancionál z roku 1598 Klejchovou předlohou: „Konkrétní rozbor ovšem ukazuje, že přes všechny příbuznosti tento kancionál přímým Klejchovým pramenem nebyl [...]“ (KOUBA 1962: 34).

Rukopisný kancionál měli bratři jistě k dispozici a Blahoslav údaje z rejstříku doplňoval a zpřesňoval ještě dlouho po vydání *Šamotulského kancionálu*. Jak uvádí Kouba, zapsal Blahoslav poslední poznámku do rejstříku v srpnu roku 1571, tedy necelé dva měsíce před svou smrtí (KOUBA 1962: 11). Navíc bylo všech těchto pět písní poprvé otištěno až v *Šamotulském kancionálu*, nenalezneme je v žádném starším tištěném kancionálu bratrské, ani jiné konfese. Vezmeme-li tedy v úvahu skutečnost relativně krátkého časového rozmezí mezi datací tohoto zpěvníku a datem vydání *Šamotulského kancionálu*, přihlédneme-li ke skutečnosti, že glosy „navazují zcela zřetelně na Rejstřík Blahoslavův“ (KOUBA 1962: 27), a zohledníme-li fakt, že od Augustovy smrti neuplynula ještě nijak dlouhá doba, mohli bychom vznést hypotézu, že autorem glosovaného zpěvníku mohl být někdo, kdo měl k dispozici spolehlivé bratrské prameny, třeba i přímo samotný rukopisný kancionál.

Hlasy svými veselými nyní zpívejme

Nejstarším pramenem písně Hlasy svými veselými nyní zpívejme je Miřínského kancionál *Písně staré gruntovní a velmi utěšené* z roku 1531. V bratrských edicích i Miřínského kancionálu je zařazena do oddílů, které se tematicky vztahují k manželství. Přípravou *Rohova kancionálu* byli kromě hlavního redaktora Jana Roha pověřeni bratrští starší – Jan Augusta, Martin Michalec a Mach Sionský (MÜLLER 1931: 25–26, KOUBA 1988: 29), kdo byl ale upravovatelem textů, se dnes můžeme jenom dohadovat. Kouba označuje Augustu a Michalce za hymnograficky aktivnější spoluredaktory Jana Roha (KOUBA 1988: 31), ale tuto úvahu vyslovuje pouze vzhledem k hudební rovině kancionálu. Z Blahoslavových záznamů víme, že Roh byl „oprávcem“ Augustových textů a že ho Augusta byl poslušný (ČEJKA nedatováno: 255). *Rohův kancionál* přejímá text *Miřínského kancionálu* a drobně ho upravuje, zachovává ale základní tematickou výstavbu písně. Do ní zasáhl až Blahoslav ve vydání z roku 1561.

Píseň pojednává o svatbě probíhající na dvou rovinách, na rovině duchovní a tohoto světa. První představuje svatba Krista–beránka s církví, druhou fyzická přítomnost Krista na svatbě v Káně Galilejské, které se účastnil se svojí matkou a učedníky. Alegoricky je k těmto skutečnostem přirovnáváno manželství mezi mužem a ženou.

Varianta v *Rohově kancionálu* se přidržuje znění textu, které nalézáme v utrakvistickém kancionálu, byť by se – alespoň v teologické rovině – daly již zde očekávat věroučné úpravy. Ty byly ale provedeny až ve vydání *Šamotulského kancionálu*.¹⁶ Zajímavým zásahem je snaha o posunutí významu písně k obecnějšímu tematickému vyznění, dokládá to např. změna v poslední sloce písně, která mění spojení „dejž to, Pane, všem manželům“ na formulaci „dejž to, Pane, všem křesťanům“.

Jeden z korektorů *Šamotulského kancionálu* – snad přímo Jan Blahoslav – text písně dále upravil a hlavně rozšířil o čtyři sloky popisující zázrak, jímž je proměna vody ve víno na svatbě v Káně. Sloka o zázračné proměně vody ve víno na svatbě demonstruje posvěcení svatebního obřadu: „Té svadby Pán posvětil sám / skutkem předivným“. Podobně zformulováno nalezneme toto pojetí svatby už v *Bratrské konfesi* z roku 1535 (i když se ve variantě písně v *Rohově kancionálu* nepromítá), jejímiž autory byli J. Roh a J. Augusta. *Bratrská konfese* uvádí jako doklad toho, „že manželství dobré jest“, Kristovu přítomnost na svatbě: „Pán v evangeliu potvrdil také tím, že byv pozván, přišel na svatbu“ (PROCHÁZKA 1869: nestránkováno).

V *Šamotulském kancionálu* si také můžeme všimnout tendence po odstranění pasáží, které nekorespondovaly s dobovým teologickým směřováním Jednoty, změněna je například zmínka o „svatém manželství“ připomínající učení o svátostech, od jehož pojetí v utrakvistické i katolické verzi se Jednota distancovala.¹⁷

Svatba je podle písňových textů dostatečně posvěcena Kristovým skutkem, který spolu s Kristovou účastí na obřadu dokládá, že pro Boha je tento obřad důležitým aktem v životě člověka. V *Bratrské konfesi* je uvedeno, že manželé „na sobě nesou obraz a podobnost předivného spojení Krista s církví“ a připomenuta jsou i slova apoštola Pavla, který ve snaze ukázat „zvláštní podobnost a obraz spojení Kristova s církví, tajemstvím velikým stav manželský nazval“ (PROCHÁZKA 1869: nestránkováno).

Otázka svátostí je zatím dosud ne úplně prozkoumanou oblastí bratrské teologie, dle oficiálních dobových bratrských dokumentů je však zřejmé, že Jednota už po Lukášově smrti opouštěla tradiční pojetí sedmi svátostí a přikláněla se

16) O okolnostech vydání kancionálu viz např. HOSTINSKÝ 1896: XVI–XVIII, BOHATCOVÁ 1951: 60–63, KOUBA 1956.

17) Můžeme odkázat na příklady z písní ocitované ve studii *Zastavení nad Augustovou hymnografickou tvorbou aneb Vyhřabáno z oulehlí* (příspěvek, který zazněl na studentské vědecké konferenci pořádané ÚČL v roce 2014 bude vydán v elektronickém sborníku). Změny písně ve vydání z roku 1561 navíc potvrzují námi zmiňovanou tendenci Blahoslava k odstraňování teologických nepřesností v textu, která je zřejmá i u dalších písní převzatých z *Rohova kancionálu* do novějších edic.

pouze ke svátostem dvěma (křtu a večeři Páně). I když sám Augusta se alespoň v padesátých letech k tradičnímu pojetí sedmi svátostí vrací (jak dokládá jeho spis *Umění práce díla Páně služebného*), třicátá léta jsou pro teologické směřování Jednoty obdobím specifickým, kdy jsou (alespoň někteří) bratří ovlivněni luterským učením i v této oblasti. Dokládá to i Halama na příkladu Augustova *Kázání o stavu manželském*: „přejímá [tj. Jan Augusta] tradiční předpoklad, že jedině křesťanské manželství je pravým manželstvím, ale nedrží již jeho svátostnost a odvolává se na stvořenost a přirozenost“ (HALAMA 2003: 145).

Postoj k manželství doznal výrazné změny už v době, kdy byla Jednota – a zejména Augusta – ovlivněna luterstvím.

Drobnou změnou, která je podle nás provedena z konfesijních důvodů, je zásah do třetí sloky písně provedený ve vydání z roku 1561 pojednávající o poddanosti „starších radě“, byť jsme si vědomi toho, že příznakovost tohoto sdělení je rozpoznatelná právě z kontextu zařazení písně do bratrského kancionálu. Pro život v bratrské komunitě však byl typický důraz na podřízenost bratrským řádům, napomenutím a na poslušnost duchovním autoritám, které v rámci specifického úřadu k tomu zvolenému dbali na řádný život členů – a ani oblast sňatků a manželství nebyla výjimkou.

3. Toho známost jest posvátnost
svaté manželství.

Skrze víru v Kristu Pánu
osob bydlení.

R: Spolu hodnost i manželství,
kdež se v církvi nalézá.
Svatost svůj základ má.

3. Toho známost jest posvátnost
svaté manželství.

Skrze víru v Kristu Pánu
osob bydlení.

R: Kdež se hodnost i manželství,
tak v církvi nalézá,
svátost svůj základ má.

4. Osob hodnost potom přímost,
úmysla ctného.

A k svatosti i k manželství
Bohu libého.

R: Byt Krista a církvi způsobá.
I jeho úmysla byla znamenána.
(*Písně staré gruntovní a velmi utěšené*
1531: J IV)

4. Osob hodnost i upřímnost,
úmysla ctného.

A k svátosti i k manželství
Bohu libého.

Byť Krista s církvi způsobá
i jeho úmysla
byla znamenána.
(*Rohův kancionál* 1541: J VIII)

3. Toho příklad jest ukázán
svaté znamení.

Osob věrných a pobožných
v jedno spojení.

R: Krista a církve účastných
ctně a řádně sešlých
a Boha milovných.

4. Kdež jest přední k Bohu zření a k jeho zprávě:

Úmysl přímý a poddaný svých starších radě.

R: V dobrovolném povolení
pro Bohu sloužení
a hříchův zbavení
(*Šamotulský kancionál* 1561: D I)

Závěrečná sloka:

Dajž to, Pane, těž žádáme,
i všem manželom.

Ať by hodně i šlechetně,
jež vešli v tvůj dům.

R: V víře živé hodovali,
tvé znamení byli.
S tebou kralovali.

(*Písně staré gruntovní a velmi utěšené* 1531: J IV)

Závěrečná sloka:

Dejž to, Pane, těž žádáme,
všeckněm křesťanom.

Ať by hodně i šlechetně,
všedše zde v tvůj dům.

R: V víře se ostříhali,
tvou vůli konali,
život věčný vzali.

(*Rohův kancionál* 1541: J VIII)

Závěrečná sloka:

Dejž to, Pane,
těž žádáme,
všeckněm křesťanům.

Ať by hodně i šlechetně,
všedše zde v tvůj dům.

R: V víře se ostříhali,
tvou vůli konali,
život věčný vzali.

(*Šamotulský kancionál* 1561: D I)

Vzkříšení Spasitele svého

Jednu textovou variantu tvoří i píseň s incipitem Vzkříšení Spasitele svého chval každý člověk myslí veselou, kterou Augustovi přisuzuje také až tzv. rejstřík Jiřího Urbana¹⁸. Na základě Koubových pramenů ji Augustovi připisuje např. katalog Marie Škarpové (ŠKARPOVÁ 2006: nestránkováno; píseň s pořadovým číslem 174).

V *Rohově kancionálu* nalézáme pouze drobné ediční zásahy, které odpovídají tendenci zavést charakteristické bratrské teologické pojmosloví, které vychází z tábořského učení a bylo rozpracováno bratrem Lukášem Pražským, počítající s tzv. rozlišováním Kristových bytů:

Od věčnosti vždycky maje Syna sobě rovného / Boha pravého (*Kněze Václava Miřinského Písň staré gruntovní a velmi utěšené* 1522: C IXa).

Od věčnosti vždycky maje Syna sobě rovného / Boha věčného (*Písničky křesťanské* 1530: B XIV).

Od věčnosti vždycky maje Syna sobě rovného / Boha věčného (tzv. *Kancionál habrovanský* 1530–1536: D X).

Od věčnosti v bytu božství tobě vždycky rovného / Syna pravého (*Rohův kancionál* 1541: E III).

Bratři odmítli učení o ubikvitě (všudypřítomnosti) Kristově, namísto toho se přiklonili k dynamickému charakteru Kristovy podstaty. Různými byty se rozumí způsoby Kristovy existence (ŘÍČAN 1957: 432). Ten byl přítomen zde na tomto světě v bytě přirozeném, lidském, ale jinak je po své smrti „přítomen v nebesích, jinak ve věřícím člověku, jinak ve svátosti“ (ŘÍČAN 1957: 123). Učení o Kristových bytech je samozřejmě zapracováno i do bratrských písní, Bohatcová podotýká, že kancionály plnily kromě jiných i funkci dogmatickou: „zpěvníky byly bratřím nejen prostředkem aktivní účasti lidu na službě slova Božího, nýbrž každé jednotlivé duši byly veršovanou dějepravou a dogmatikou, modlitební knihou, katechismem, i sbírkou kázání“ (BOHATCOVÁ 1948: 328–329). Pojetí Kristových bytů bylo nezanedbatelnou teologickou složkou mj. i proto, že

18) Předchozí rejstříky žádného autora nezmiňují.

se promítalo také do výkladu podstaty večere Páně, ve kterém se bratři rozcházel s pojetím luterským.

V písni Vzkříšení Spasitele svého je položen důraz na těsnou provázanost Boží trojice s tím, že podíl na tomto těsném sepětí může mít i člověk. Samotný obsah písně ale ukazuje, že Augustovo autorství je nepravděpodobné. Na základě našeho předchozího výzkumu můžeme rovněž říci, že podobnou sloku s popisem přírody oslavující vzkříšení Krista Pána bychom v jeho autorském repertoáru těžko hledali:

Neb země, dříví, koření,
tráva, lesové i slunce nebeské
i ptáčkové chvále
Pána svého vzkříšení slavné.
Léto svou jasností, zeleností činíť veselé
vše k jeho chvále.
(*Rohův kancionál* 1541: E III)

Jako doklad našeho tvrzení můžeme použít srovnání tohoto úryvku s ukázkou z písně Boha v bytu jediného, ale v osobách trojího, jejímž autorem Augusta je. Už její název signalizuje, že jejím obsahem bude pojednání vysvětlující princip Boží podstaty a bytnosti.

Boha v bytu jediného,
ale v osobách trojího,
ctěmež vyznávajícíe.

Otce, Syna, také Ducha,
již jest jediná podstata,
však Božství nedělíce.

R: Znejmež skutky pořádné
v jednotě Božství činěné,
stvoření i vykoupení,
také i věčné spasení
jedné svaté Trojice.
(*Šamotulský kancionál* 1561: J VI)

Augustovy písně, stejně jako většina písňové produkce té doby, sloužily zejména k předávání ideových stanovisek a svým obsahem vycházely vstříc potřebám bratrské církve (naplňovaly mj. funkci didaktickou, věroučnou – myšleno v rámci měřítek toho „správného učení“). Augusta se ve své tvorbě, jak vyplývá z našich analýz, striktně přidrží znění biblického textu, jeho písně trpí přílišnou epičností, neboť leckdy pouze převádí Písmo do písňové formy, aniž by projevil vlastní autorskou invenci¹⁹. Také zvolený repertoár obrazových prostředků vychází z jazyka *Bible*, neboť písně samotné jsou ve většině případů reminiscencí konkrétních biblických textů. Autor měl také u řady z nich jasný záměr z hlediska jejich tematického zařazení v rámci kancionálu, což jistě hrálo svoji roli při komponování. Existují samozřejmě výjimky, třeba v případě několika expresivních pasáží, jejichž obsahem jsou kupř. invektivy vůči nepřátelským katolíkům. Písně jsou často souborem zmechanizovaných výřků (např. vyjmenovávání hříchů bezbožníků) či souborem zveršovaných mravoučných tezí. Augustovu poetiku také ovlivňuje tendence po správném teologickém obsahu písní, či spíše snaha podat výklad určité sumy bratrského učení, určitých biblických pasáží atp. Trefně se vyjádřil již Václav Bolemír Nebeský, který se jako první (a na dlouhou dobu i jako poslední) badatel vyjádřil k písním obsaženým v rukopisném kancionálu. Písně jsou podle něj „více dogmatického a ethického obsahu, nežli lyrického“, převládá v nich „živel didaktický a ethický, celá sbírka je soustava dogmatiky dle tehdejšího stavu učení bohoslovního, a to soustava docela vyčlánkováná s celým vědeckým rozvětvením“ (NEBESKÝ 1845: 601).

Věrná duše radostně máš Krále přijíti

Píseň Věrná duše radostně máš Krále přijíti nalezneme v Blahoslavově výčtu příkladných písní z „Velikého kancionálu“, které jsou přirovnány „k věnci z kvítí rozličného uvitý, a některé jako krásný strom spolu se držící, vzhůru rostoucí, neplazící se po zemi, ale umně se pnoucí do výše“ (ČEJKA nedatováno: 246). Alespoň tak to vyplývá z poznámky editora *Grammatiky české* Mirka Čejky, který přitom vychází nejspíš z údajů Klejchova rejstříku Jiřího Urbana z roku 1765 – ale nezmiňuje se již o tom, že starší rejstříky autora písně neuvádí. Píseň nalez-

19) Pro úplnost musíme uvést, že tam, kde autor vlastní autorskou invenci projevuje, činí tak mnohdy natolik neobratně – jak vyplývá právě ze srovnání písňových variant rukopisného a tištěných kancionálů, které jsou předmětem jiné studie –, že je jeho snaha napravována četnými zásahy redaktorů kancionálu, kteří texty leckdy zásadním způsobem upravují.

neme v habrovanském kancionálu *Písniček křesťanských* z roku 1530, podle Kouby je výskyt písní bratrského repertoáru (píseň se nalézá i v *Rohově kancionálu*) dokladem jejich možné existence v nedochovaném kancionálu z roku 1519.

Stěžejní téma Boží milosti, tolik frekventované nejen v Augustových písních²⁰, začalo být nově aktuální s příchodem reformačních myšlenek přinášejících díky Lutherovi učení postavené na evangeliu nezasloužené milosti, zjevení úplného odpuštění lidských hříchů naprosto nezávislého na skutcích člověka. Bratři kladli důraz na příkladný život nového člověka v Kristu a na vzorové komunitní soužití, které má světu prezentovat Kristovy dary. V souladu s tímto důrazem je v písni Věrná duše radostně máš Krále přijítí přidána navíc poslední sloka zdůrazňující společné přebývání křesťanů v Bohem darované milosti. Také změna verše dosvědčující obrodnou moc Ducha svatého je zajímavým významovým posunem – samotné obohacení Boží milostí ještě nemusí nutně asociovat změny, ke kterým by v srdci člověka mělo dojít. Příbytek, nebo bychom mohli říci přebývání Ducha svatého v srdci člověka, ale implikuje důsledky, které jeho působení v životě člověka způsobuje. Toto působení v životě jednotlivce se samozřejmě promítá do praktického soužití celé komunity věřících. Dané místo v písni se odkazuje k novozákonním textům z Řím 8,9: „Vy pak nejste v těle, ale v Duchu, poněvadž Duch Boží přebývá v vás. Jestližeť pak kdo Ducha Kristova nemá, ten není jeho“ a zejména ke Kor 6,16: „A jaké spolčení chrámu Božího s modlami? Nebo vy jste chrám Boha živého, jakož pověděl Bůh: Že přebývati budu v nich, a procházeti se, a budu jejich Bohem, a oni budou mým lidem.“ O Duchu svatém pojednává ve stejném kontextu i bratrská konfese: „Dále dokládají, že Pán Kristus tím druhým způsobem bytí svého duchovního [tj. jako Duch pravdy, neboli Duch svatý; A. M.], jsa v služebnících církve, v slovu i v svátostech, také jest skrze ty služebníky, slovo a svátosti v církvi; a skrze ty prostředky že ho věrní v se přijímají, věrou srdce svého s ním se spojují, proto aby oni v něm, a on v nich (čehož svět nezná a sobě neváží) skrze tu víru přebýval, to jest, duchovně v duši a v srdci skrze Ducha pravdy, o němž pověděl: V vás přebývá a v vás bude²¹“ (PROCHÁZKA 1869: nestránkováno; zvýraznila A. M.). Vzhledem k tomu, že – jak již bylo zmíněno – píseň připisuje Augustovi pouze Urbanův rejstřík, můžeme mu úpravy provedené v *Rohově kancionálu* přisuzovat jen s velkým otazníkem – téma milosti je v jeho písních sice frekventované, ale

20) Zmínit můžeme např. písně: Veselí se již nyní všeliký člověk věrný, Otec, Syn i Duch svatý, Pán Bůh náš jediný; Otcovství věčné Otce věčného, Život Kristův zvelebujme atd. (kromě první písně nalezneme všechny ostatní i v rukopisném kancionálu).

21) Viz Jan 14,17: „Ducha pravdy, kterého svět nemůže přijmout, poněvadž ho nevidí ani nezná. Vy jej znáte, neboť s vámi zůstává a ve vás bude.“

tato tematika patří ke standardnímu tematickému křesťanskému kánonu a ani zpracování není natolik odlišné, aby nám o autorovi / upravovateli prozradilo něco víc. O něco pádnějším argumentem, který je bohužel neprokazatelný, by mohla být spřízněnost písňového textu se zněním bratrské konfese, na jejímž vzniku se Augusta podílel spolu s Janem Rohem.

Neb jest rychle pospíchal
svůj lid navštíviti,
pokoj s sebou přiněsti,
zamoucené obveseliti,
z manství hříchův vyprostiti
a svú milostí obohatiti.
(*Písničky křesťanské* 1530: B XIII)

Neb jest rychle pospíchal
svůj lid navštíviti,
pokoj s sebou přiněsti,
zamoucené obveseliti,
z manství hříchův vyprostiti,
příbytek svůj v dušech jich míti.

[...]

V světle chodíc nezbloudíc Krista krále
znejme
a v pravdě jemu služme,
žádostivým srdcem volejme,
byť nás ráčil navštíviti,
svou milostí obohatiti.
Bychom v ní zde společně vždycky přebývali,
dokonce setrvali,
navěky v nebi kralovali,
dejžto Kriste přežádoucí,
ó králi Pane všemohúcí.
(*Rohův kancionál* 1541: A XIII)

Závěr

Podle dobového pojetí se pojmem autor nerozuměl jenom skladatel textu jako takového, ale mohl jím být označen i upravovatel již stávajícího díla. Vzhledem k tomu, že odborné práce z oboru hymnologie označují Jana Augustu za autora písní, které nalezneme v dochovaných habrovanských a utrakvistických kancionálech z 20. a 30. let 16. století, zajímalo nás, nakolik se tyto písňové texty liší od písní zařazených do *Rohova kancionálu*, který patří mezi nejstarší dochované

bratrské kancionály a na jehož přípravě se Augusta sám redakčně podílel. V rejstřících postblahoslavovských, u nichž je diskutována otázka jejich spolehlivosti, je Janu Augustovi přisouzeno celkem 13 písní, kromě nich v soupisu bratrských skladatelů nalezneme také dvě písně, u nichž si Jan Blahoslav nebyl autorem jistý. Jako doplňující pramen ke konfrontování údajů z rejstříku a při hodnocení jejich spolehlivosti nám v mnohém výrazným způsobem napomohl dosud badatelsky nevyužitý autorský rukopisný kancionál *Písně bratra Jana Augusty, kteréž dělal ve vězení*. Písně, které jsou předmětem této studie, se v rukopisném kancionálu nenachází, jsou vesměs zařazeny do kancionálů staršího data a nebratrské provenience. Některé z nich byly pro potřeby bratrské v různé míře upraveny editory a korektory kancionálů – v případě kancionálu *Rohova* mohl být případným upravovatelem Augusta sám (byť toto tvrzení zůstane neověřitelnou hypotézou), v případě kancionálů pozdějšího data pocházejí zásahy nejspíš z ruky Jana Blahoslava. Rukopisný pramen nám však v mnohém může napomoci, neboť vnáší světlo do spolehlivosti pramenů dalších – z jeho srovnání s tištěnými kancionály a s údaji z rejstříků například vyplývá, že bychom glosovaný bratrský zpěvník z roku 1598 mohli označit za spolehlivý pramen – v rukopisném kancionálu se totiž nachází polovina písní, které údaje z tohoto rejstříku přisuzují Augustovi. *Písně bratra Jana Augusty* oproti tomu neobsahují ani jednu ze tří písní, které Augustovi připisuje pouze Urbanův rejstřík.

Kromě práce s rukopisným kancionálem jsme používali metodu komparace s využitím konkrétního textového materiálu, nejenom údajů z hymnologických databází. Zajímala nás otázka autorství – Augustovi byly totiž přisouzeny písně, jejichž znění se v pramenech utrakvistických a habrovanských liší od podoby, v níž texty figurují v kancionálech bratrských. Nedomníváme se, že by byl Augusta autorem písní, jejichž nejstarší varianty se dochovaly v utrakvistických nebo habrovanských kancionálech. Může se sice jednat o přejímky nedochovaného bratrského kancionálu z roku 1519, ale v tom případě by Augusta jistě nemohl být jejich autorem. V té době totiž nebyl členem Jednoty (ani aktivním členem žádné jiné církve), jak o tom alespoň svědčí kusé zprávy z jeho života, ze kterých víme, že do Jednoty přichází až kolem roku 1524.

Na základě našich zjištění tak můžeme kromě jiného říci, že se v raně novověkých kancionálech vyskytují dvě písně se zaměňovaným incipitem – píseň *Komuž milo spasení časové* sú nyní je pravděpodobně utrakvistické provenience a nalezneme ji v kancionálech utrakvistických a habrovanských – varianta z těchto pramenů je odlišná od písně s incipitem *Komuž milo spasení času nynějšího*, která je oproti tomu původu bratrského. Je prvním dokladem Augustovy hymnografické

činnosti vůbec, neboť se nalézá již v nekancionálovém tisku z třicátých let, jehož je autorem.

Píseň Hlasy svými veselými podle nás nese svědčí pro Augustovo autorství. Textovými úpravami, které jsou v souladu s bratrským učením (spolu s rozšířením o několik slok), prošla až pro potřeby vydání *Šamotulského kancionálu*, na kterém se Augusta nepodílel. A zasahoval-li do této písně vydané už v *Rohově kancionálu* právě on jakožto jeden z redaktorů, byly to úpravy čistě kosmetické. V souvislosti s těmito marginálními zásahy bychom si měli klást otázku, jak rozsáhlá úprava písně v dobovém vnímání raně novověké literatury byla potřebná k tomu, aby byl někdo označen za autora – upravovatele. Augustovo autorství je nepravděpodobné také v případě písně Vzkříšení Spasitele svého, svědčí o tom repertoár užitých obrazových prostředků, který je neobvyklý pro autorovu poetiku. Písně sice pro potřeby tištěných kancionálů mohly procházet leckdy výraznou revizí, která znaky autorského stylu mohla zastříhat, ale rukopisný kancionál *Písní bratra Jana Augusty* nám v mnohém napomohl některé rysy Augustova stylu a také jeho přístupu k zpracování biblických témat přetavovaných do písněového textu přesněji charakterizovat. Píseň Věrná duše radostně máš Krále přijítí přisuzuje Augustovi pouze Urbanův rejstřík. Téma milosti je Augustově tematice velmi blízké, ale není to rozhodně argument pro Augustovo autorství. Tím by mohla být spíše hypotetická, leč neprokazatelná možnost, že se Augusta spolu s Rohem podílel na vzniku bratrské konfese.

V souvislosti s výše uvedenými písněmi spolu s písní Vzkříšení Spasitele svého nás zajímaly také textové změny, kterými se liší písněové varianty v bratrských kancionálech od kancionálů ostatních. Už z našeho předchozího bádání vyplývá zřejmá tendence po úpravách odpovídajících bratrskému učení – nejzřetelnější je zřejmě v tištěných bratrských kancionálech z 60. let 16. století. Jedná se např. o zapracování učení o dynamickém charakteru Kristovy podstaty, tedy tzv. učení o Kristových bytech, v písní Vzkříšení Spasitele svého, pojetí manželství v písní Hlasy svými veselými či odraz reformačního vlivu, který přinesl nové pojetí Boží milosti, jak je zřejmé např. z písně Věrná duše radostně máš Krále přijítí. Domníváme se, že se jedná o konfesijně příznakové znaky, byť toto tvrzení vznášíme s jistou opatrností a zejména s vědomím toho, že jsme schopni je rozpoznat pouze s přihlédnutím k celku, jímž rozumíme zařazení písně do bratrského pramene.

Studie vznikla v rámci projektu SGS05/FF/2014–2015.

PRAMENY

KNĚZE VÁCLAVA MIŘÍNSKÉHO PÍSNĚ GRUNTOVNÍ A VELMI UTĚŠENÉ

1522 (Praha: Mikuláš Konáč z Hodištkova), Knihopis č. K05617

PÍSNĚ STARÉ GRUNTOVNÍ A VELMI UTĚŠENÉ

1531 (Praha: Pavel Severýn z Kapí hory), Knihopis č. K05618

PÍSNÍČKY KŘEŠŤANSKÉ

1530 (Luleč: Kašpar Aorg), Knihopis č. K13495

PÍSNÍČKY POBOŽNÉ

1534 (Luleč: Kašpar Prostějovský), Knihopis č. K13495a

HABROVANSKÝ KANCIONÁL

1530–1536 (Luleč: Kašpar Aorg), Knihopis č. K03725

PÍSNÍČKY K NÁBOŽENSTVÍ KŘEŠŤANSKÉMU NÁLEŽITÉ

1535 (Luleč: Kašpar Aorg), Knihopis č. K13495b

KANCIONÁL ČESKÝ

1559 (Olomouc: Jan Günther), Knihopis č. K03718

PIESNĚ CHVAL BOŽSKÝCH. PÍSNĚ DUCHOVNÍ EVANGELISTSKE

1561 (Šamotuly: Alexandr Plzeňský / Oujezdecký), Muzeum Komenského v Přerově, signatura ST 21

PIESNĚ CHVAL BOŽSKÝCH. PÍSNĚ DUCHOVNÍ EVANGELISTSKE

1561 (Šamotuly: Alexandr Plzeňský / Oujezdecký), Muzeum Komenského v Přerově, signatura ST 177

PÍSNĚ BRATRA JANA AUGUSTY, KTERÉŽ DĚLAL VE VĚZENÍ

1562 Österreichische Nationalbibliothek, signatura Cod. 7457

PÍSNĚ CHVAL BOŽSKÝCH. PÍSNĚ DUCHOVNÍ EVANGELISTSKE

1564 (Ivančice: Václav Solín), Knihopis č. K12861

TOBOLKA, Zdeněk Václav

1541 (1927) *Písně chval božských. Písně duchovní evangelitské* (Praha: Pavel Severýn z Kapí hory). Fotomechanická reprodukce tištěného notovaného kancionálu Jednoty bratrské z roku 1541 (Praha)

LITERATURA

BAŤOVÁ, Eliška

2011a *Kolínský kancionál z roku 1517 a bratrský zpěv na počátku 16. století* (Praha: KLP)

2011b „Liturgická specifika a řazení obsahu českých kancionálů 15. a 16. století“, *Hudební věda* 48, č. 2–3, s. 133–142

2013 „Augustovo Registrum aneb Zpráva, co se kdy a o čem čísti má a jeho kontext: nové pohledy“, in Hlaváček, Petr (ed.), *O Felix Bohemial Studie k dějinám české reformace* (Praha: FF UK), s. 195–213

BEDNÁŘ, Jan (ed.).

1942 *Jan Augusta v letech samoty, Paměti z let 1548–1564* (Praha: nakladatelství Jana Laichtera).

BOHATCOVÁ (DAŇKOVÁ), Mirjam

1948 *Bratrské tisky Ivančické a kralické* (Praha: Univerzita Karlova)

1951 „Bratrské tisky Ivančické a kralické“, in *Sborník Národního muzea v Praze* (Praha: Národní muzeum), s. 1–183

ČEJKA, Mírek (ed.)

nedatováno *Grammatica česká* (dostupné též na <http://mirekcejkaa.wordpress.com/blahoslav/> [přístup 15. 2. 2014])

HALAMA, Jindřich

2003 *Sociální učení českých bratří* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury)

HANZELKOVÁ, Marie

2011 *Kancionály jednoty habrovanské*, disertační práce, Brno: Masarykova univerzita, FF, Ústav české literatury a knihovnictví [http://is.muni.cz/th/13963/ff_d/Dizertace_Marie_Hanzelkova_final_final.pdf]

2012 „Jednota habrovanských a její kancionály“, *Bohemica litteraria* 15, s. 7–42

HOSTINSKÝ, Otakar

1896 „Jan Blahoslav a Jan Josquin“, *Rozpravy české akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze*, s. 1–136

KOUBA, Jan

1962 „Blahoslavův rejstřík autorů česko-bratrských písní a jeho pozdější zpracování“, *Miscellanea musicologica* 17, s. 1–175

1988 „Nejstarší české písňové tisky“, *Miscellanea musicologica* 32, s. 21–79

MÜLLER, Joseph Theodor

1931 *Geschichte der Böhmischen Brüder* (Herrnhut: Missionsbuchhandlung)

NEBESKÝ, Václav

1845 „Pisně bratra Jana Augusty, kteréž dělal ve vězení“, *Časopis českého Museum* 19, s. 595–604

PROCHÁZKA, Josef (ed.)

1869 *Konfessi Bratrská, aneb, Počet z víry a učení, i náboženství Bratří Českých* (Praha, Slovanské nakladatelství) (dostupné též na <http://www.e-cirkev.cz/data/att/Bratrsk%C3%A9%20vyzn%C3%A1n%C3%AD%20v%C3%ADry.pdf> [přístup 1. 8. 2013])

ŘÍČAN, Rudolf

1957 *Dějiny Jednoty bratrské* (Praha: Kalich)

SMÉKALOVÁ, Kateřina

2007 *Kancionál Jana Roha a Kancionál ivančický. Příspěvek k vymezení pojmu redakce ve sféře bratrské hymnografie*, bakalářská práce, Brno: Masarykova univerzita, FF, Ústav hudební vědy [http://is.muni.cz/th/145817/ff_b/]

2009 *České kancionály 1. poloviny 16. století – technika a typy redakčních úprav jejich obsahů*, diplomová práce, Brno: Masarykova univerzita, FF, Ústav hudební vědy [http://is.muni.cz/th/145817/ff_m/]

SMOLÍK, Josef

1984 *Bratr Jan Augusta* (Praha: Kalich)

ŠKARPOVÁ, Marie

2006 *Katalog všech písňových textů Kancionálu českého (Příloha)*, disertační práce, Brno: Masarykova univerzita, FF, Ústav české literatury a knihovnictví [http://is.muni.cz/th/11487/ff_d/priloha_rej.txt%20-%20399k]

URL (STAV K 22. 11. 2014):

Hymnorum Thesaurus Bohemicus [online databáze]. Dostupné z: <http://www.clavmon.cz/htb/>

Knihopis Digital [online databáze]. Dostupné z: <http://www.knihopis.org>

Melodiarium Hymnologicum Bohemiae [online databáze]. Dostupné z: <http://www.firmadat.cz/melodiarium/sources.php?>

Theophilos Bible Software [freeware]. Dostupné z: <http://www.theophilos.com/lib01.asp>

Mgr. Aneta Mladějovská, anetamladejovska@seznam.cz, Katedra české literatury a literární vědy, Filozofická fakulta, Ostravská univerzita v Ostravě / Department of Czech Literature and Literary Criticism, Faculty of Arts, University of Ostrava, Czech Republic